

Současná právní úprava a judikatura:

OSŘ:

§ 30

(1) Účastníku, u něhož jsou předpoklady, aby byl soudem osvobozen od soudních poplatků (§ 138), předseda senátu ustanoví na jeho žádost zástupce, jestliže je to nezbytně třeba k ochraně jeho zájmů. O tom, že může tuto žádost podat, je předseda senátu povinen účastníka poučit.

(2) Vyžaduje-li to ochrana zájmů účastníka nebo jde-li o ustanovení zástupce pro řízení, v němž je povinné zastoupení advokátem (notářem), ustanoví mu předseda senátu v případě uvedeném v odstavci 1 zástupce z řad advokátů.

Judikatura:

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. března 1998 sp. zn. III. ÚS 296/97 ve věci ústavní stížnosti Mgr. V. V. spočívající v žádosti o ustanovení zástupce z řad advokátů.

Povinnost plynoucí státu z ústavně zaručených práva na právní pomoc (čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) je dostatečně - i z hlediska obligatorního zastoupení pro řízení před Ústavním soudem - zabezpečena zákonem stanoveným způsobem (zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii), byť by tento způsob přinášel pro žadatele o právní pomoc jisté potíže (podání žádosti, osvědčení zákonem o právní pomoc jisté potíže (podání žádosti, osvědčení zákonem stanovených podmínek apod.). Je totiž věcí státu a nikoliv subjektivních představ žadatele o právní pomoc, za jakých podmínek a jakým způsobem je - i nemajetným žadatelům - poskytnutí právní pomoci zabezpečeno; posuzováno ústavními aspekty nelze současné úpravě poskytování právní pomoci nic vytknout.

2) I. ÚS 684/05

Není totiž porušením práva na právní pomoc zakotveného v čl. 37 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod, zamítne-li soud žádost účastníka řízení o ustanovení zástupce, pokud bylo řádně soudem shledáno a odůvodněno, že pro takové ustanovení zástupce nejsou splněny podmínky dané ustanovením § 30 odst. 2 o. s. ř.

A asi nejvíce vyčerpávající:

Pokud účastník řízení projeví vůli k zastupování tzv. obecným zmocněncem, tento vztah již nepožívá ochrany na úrovni ústavněprávních předpisů. Ústavně právní rovina totiž nezaručuje právo na jakékoliv zastoupení účastníka řízení, ale zajišťuje právo na volbu kvalifikované, tj. právní pomoci. Smyslem instituce obecného zmocněnce je naopak pomoci účastníkovi v určité věci a procesně ho zastupovat, nikoli však poskytování právních služeb, právní pomoci.

Ustanovení § 27 odst. 2 o.s.ř. neporušuje ani právo každého na respektování svého soukromého života dle čl. 8 odst. 1 a 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny. Není totiž přiléhavé slučovat ochranu soukromoprávního, smluvního vztahu a ochranu soukromých vztahů, soukromého života. Podstatou soukromých (jakož i rodinných) vztahů je jejich fakticita, nikoli snad „formální“, tj. právní, smluvní zakotvení. Jakkoli imperativ respektování soukromého života musí jistě zahrnovat právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi a vnějším světem, aby tak bylo možné mj. rozvíjet

a naplňovat vlastní osobnost (srov. např. Pl. ÚS 16/04), případné nepřipuštění zastoupení účastníka řízení konkrétním osobou jako obecným zmocněncem v řízení před soudem soukromé vztahy tohoto účastníka řízení nijak nenarušuje; může si je s tímto (do řízení nepřipuštěným) obecným zmocněncem jako lidskou bytostí naopak vytvářet, naplňovat, rozvíjet nerušeně.

Významným předpokladem fungování právního státu je možnost každého účinně uplatnit a prosadit svá práva vůči ostatním subjektům včetně státu. Garantovat naplnění uvedeného důležitého předpokladu fungování právního státu by však nebylo možné, pokud by právní služby mohl poskytovat (soustavně jako výdělečné povolání) kdokoli a jakýmkoli způsobem, libovolně (pozn.: z obdobného principu ostatně vychází právní stanovení podmínek a omezení výkonu jiných výdělečných činností), tedy právě kupř. obecní zmocněnci vystupující „v různých věcech opětovně“ (tzn. v rozporu s napadeným ustanovením). Instrument, který k slouží k zajištění nastíněného předpokladu právního státu, je tak právě výkon advokacie, tedy služba kvalifikovaných právníků, kteří poskytují právní služby pro neomezenou veřejnost jako své povolání, při současném zakotvení některých omezení a podmínek výkonu advokacie, neboť ty ve svém souhrnu představují záruky odborné a morální úrovně jednotlivých advokátů, a tím i garanci kvality a též dostupnosti právní pomoci pro všechny (tato omezení a povinnosti advokátů slouží k ochraně jejich klientů). Poskytování právní pomoci advokací se tedy děje ve veřejném zájmu. Zákonodárce tak sleduje, aby se účastník řízení, jestliže si již zvolí zastoupení za účelem poskytnutí právní služby, dostalo skutečně kvalifikované právní pomoci, kterou od poskytovatele může opodstatněně očekávat. Stát tak umožňuje - se zřetelem na atributy advokacie - garanci práv a svobod jednotlivců, včetně základních lidských práv a svobod. Pokud by byli do soudního řízení připuštěni tzv. pokoutníci, na což lze usuzovat (předpokládat) ze skutečnosti, že konkrétní osoba vystupuje jako obecný zmocněnec v různých věcech opětovně, nemohl by stát shora nastíněný legitimní cíl účinně naplňovat. Je tedy dán veřejný zájem na ochraně v zásadě výlučného postavení advokátů v systému ochrany práv (tedy včetně civilního řízení).

Smyslem a účelem § 27 odst. 2 o.s.ř. je tedy zájem na ochraně jednotlivců jako účastníků řízení před nekvalifikovaným zastupováním osobami nenacházejícími se ve specifickém (profesionálním) postavení osoby práva znalé (především advokáta) a ochrana (v zásadě) výlučného postavení advokátů v systému ochrany práv, tedy ochrana před tzv. pokoutnictvím (poskytování právních služeb za úplatu osobami práva neznalého, na které se nevztahuje zákonná úprava, především zákon o advokacii).

Pro posouzení, zda je určitá právní úprava diskriminační či není, tak musí být srovnávané osoby ve stejném nebo analogickém postavení. Skupiny účastníků řízení s přípustným obecným zmocněncem a s obecným zmocněncem nepřípustným dle § 27 odst. 2 in fine o.s.ř. však v takovém srovnatelném postavení nejsou, neboť jejich zastoupení vyplývá z rozdílných příčin a charakteristik (výjimečnost, ojedinělost zastoupení na straně obecného zmocněnce, tj. chápané jako pomoc účastníkovi v určité věci, nevykonávané jako poskytování právních služeb coby soustavné výdělečné činnosti, oproti předpokládanému poskytování právních služeb, jako soustavné výdělečné činnosti). I kdyby však podmínka stejnosti či srovnatelnosti obou případů byla naplněna, šlo by o takové rozlišování účastníků řízení, které lze považovat za legitimní a nezbytně nutné.

Interpretace a aplikace § 27 odst. 2 o.s.ř. může tudíž dosáhnout do ústavně právní roviny pouze v případě přítomnosti prvku svévole. Jen v takto vymezeném rámci Ústavní soud může posuzovat ústavnost rozhodnutí obecného soudu dle § 27 odst. 2 o.s.ř. v konkrétním případě.

Pokud účastník řízení projeví vůli k zastupování tzv. obecným zmocněncem, tento vztah již nepožívá ochrany na úrovni ústavněprávních předpisů.